

Още преди 72 г. – „Химн на корабостроителите”, а преди 67 г. – „Марш на корабостроителите”

На 23 януари т.г. в сайта на „Морски вестник” беше поместено кратко съобщение за слабо известния „Марш на корабостроителите” от 1959 г. ([23 януари 2014 г. Преди 55 години: Марш на корабостроителите](#)). Доколкото редакцията засяга неизяснени въпроси за композирането на музиката и изпълнението на марша, предлагам допълнителна информация за историята му. Всъщност още преди 14 г. в „Морски вестник” представих сведения за историята на морската музика у нас докъм средата на ХХ в., между които съобщих и следното: „през 1942 г. се появява текстът „Химн на корабостроителите” от Ст. Савов, ок. 1948 г. – „Марш на корабостроителя” от инж. Ст. Етърски, а през 1957 г. е обявен конкурс за създаването на марш на корабостроителите” [1]. Поради ограничения обем на тогавашната статия нямах възможност да разгледам по-подробно историята на корабостроителните маршове у нас, а междувременно потърсих и други данни. За какво по-точно става дума?

Текстът на „Химн на корабостроителите” е поместен в брой 5-6 от 30 юли 1942 г. на вестник „Корабостроител”, издаван от Държавната корабостроителница във Варна:

*Огнен пламък грее в душата
В образ свет съм поглед приковал
Тежкий чук съм стиснал във ръката
И кова без отдих нашия идеал.*

*Аз творя със чук и длето неуморно
Или с огнен съскац кислороден
Мощни кораби, развяващи на борда
Горди стяг за щастие отреден.*

*Корабе, към теб обърнали очите
Всички с трепет гледаме те тук
С слава, знаем ще се носиш над вълните
Ти, творба на наши мощен дух.*

*Ти ще пориш веч морета, океани
Ще разнасяш плодовете на труда
Щом се връщаш всички тук събрани
Ще те срещаме със трепетни сърдца.*

*Горди корабе, пори вълните бурни
Вей безстрашно наши скъпи флаг
По морета, краища лазурни
Вей ти знамето от бряг на бряг.*

*Вей се знаме, гордо над вълните
Вей се с слава над Родината света
Корабе, пори ги! Идват бързо дните
Светли дни на радостна съдба.*

Като автор на текста е посочен Ст. Савов. Предполагам, че това е Стефан Иванов Савов (1896-1969 г.) – писател, драматург и професионален актьор. „В Националния театър той играе почти половин век, като изпълнява над 150 роли” [2], но положително е имал тесни връзки с Варна. През 1935/1936 г. две негови пиеси са представени на сцената на Варненския театър [3]. По някаква линия баща ми го познаваше и помня, че съхраняваше подарената от него книга „Дневникът на един селянин. Огледало на селската ни действителност” (изд. 1934 г.). Вероятно Ст. Савов се е познавал и с уредника на „Корабостроител” Георги Кожухаров и по негова поръчка е написал текста на химна. През 80-те години на миналия век съм разговарял с ветерани, работили в Държавната корабостроителница във Варна преди 1944 г., но никой не си спомняше за това издание. В началото на 90-те години разпитвах за позабравеното морско периодично издание и известния морски деец Трёмол Иванов, но той ми направи впечатление не толкова с уверението, че не познавал този вестник, а със странното за мен безразличие към съществуването му, макар че подготвяше ръкопис на книга за историята на българското корабостроене. В нея „Корабостроител” наистина не е отбелязан, но това е друга тема.

Предполагам, че причината преди години старите корабостроители да не искат да си спомнят за вестника е фактът, че заради тогавашния

идеологически подход той беше получил следната оценка за неблагонадеждност: „Списва се в националистически и монархически дух” [4, с. 422]. Съмнявам се някой от ветераните, с които преди години разговарях, да е надничал в цитирания тук библиографски указател, но заради уредника Г. Кожухаров, съден след 9 септември 1944 г. от „Народния съд”, изданието очевидно се ползваше с отрицателна партийна оценка. Според мен обаче през 80-те години причината за неприязненост към „Корабостроител” беше друга. Той документира факти, които са неудобни за тогавашната пропаганда. Например – социалната политика на началника на корабостроителницата инж. Годор Делистоянов. Когато ок. 1981-1982 г. за пръв път прегледах вестника, бях силно изненадан, че още в началото на 40-те години варненските корабостроители имат работнически стол, просторни умивални, заводска читалня и т.п., изданието поддържа рубрика „Галерия за нашите заслужили работници”, има страница за съпругите и децата на корабостроителите.

За целта на настоящата статия, особено интересно е признанието на съвременника Т. Иванов. Той наистина не споменава нищо за „Корабостроител”, но наред с признанието за социалната политика на инж. Т. Делистоянов отбелязва и следното: „Значителна е проведената културно-масова работа. Делистоянов изнася сказки, организира посещения на театър и кино. **Организиран се хорови състави** (подч. И.А.), поощряват се спортните изяви – футбол, колоездене, воден спорт” [5, с. 32]. Според този спомен, при управлението на инж. Т. Делистоянов (март 1939 – септември 1942 г.) в Държавната корабостроителница във Варна има поне два хора. Годината на основаването им не е известно, но очевидно при всеотдайните енергични усилия за развитието на корабостроителното производство към 1942 г. е възникнала и идеята за написването и композирането на „Химн на корабостроителите”. Засега обаче не е установено кой е евентуалният автор на музиката на химна и дали е изпълняван.

Сега обърнете внимание на текста на химна. В него няма дори намек за каквато и да е възхвала на ролята на българския цар. Нека оставим настрана поетичните качества на текста, възпети са преди всичко корабостроителят, резултатът от неговия труд и прославата на българския флаг чрез родното корабоплаване. От историко-техническо гледище обаче, комай най-интересни са стиховете:

*„Аз творя със чук и длето неуморно
Или с огнен съскац **оксижен**” (подч. И.А.).*

Тези редове от 1942 г. документират поетично факта, че тогава в корабостроителното производство използват вече заваръчната технология. Днес този факт не е неизвестен, но социалистическата историография приемаше, че в българското корабостроене заваряването навлязло едва през периода 1950-1952 г. благодарение на братската съветска помощ. През 1947 г. в Държавната корабостроителница във Варна е основана работническа агитка с ръководител младия електроженист Мавроди Петков [6], която след около година прераства в „Смесен работнически хор на корабостроителите” (днес – смесен хор „Лидия Душек”- Варна) [7]. През 1948 г. заводското ръководство „възлага на композитора Христо Манолов композирането на „Марш на корабостроителите” по текст на конструктора в завода Стефан Етърски” [8], [9].

В биографичната книга за композитора Христо Манолов (1900-1953 г.) е поместен подробен списък на неговите произведения, вкл. 15 марша, но „Марш на корабостроителите” не е отбелязан. Той работи във Варна от юни 1947 до края на 1951 г. и вероятно от този период са следните негови произведения на морска тема: две хорова песни „Рибари” – за смесен хор (по текст на Елисавета Багряна) и за мъжки хор, както и Марш на моряците [12, с. 93-95]. И все пак има доказателство, че корабостроителният марш е създаден. За едно от изпълненията му разказва хористът Иван Найденов: „На 25 януари 1953 г. в салона на Македонския дом (Варна – И.А.) се провеждаше прегледа на транспортната самодейност [...] В стройни редици и идеално подреден застана на сцената голям хорова състав под диригентството на Христо Дончев. **Като фанфари прозвучаха първите звуци на „Марш на корабостроителите” от Хр. Манолов** (подч. И.А.). Друго от програмата не мога да си спомня [...]”. Въздействието от марша е толкова силно, че след концерта Ив. Найденов се записва в хора, макар че дотогава многократно е отказвал [13].

На 10 юни 1957 г. във вестник „Корабостроител” редакцията му съобщава: „Отпечатваме във вестника част от получените за конкурса текстове за „Марш на корабостроителите”. Към съобщението са приложени „Химн на корабостроителите” от Иван Унгаров, „Песен на корабостроителите” от Борис Чачановски и „Марш на корабостроителите” от Димитър В. Кулев, а

читателите са призвани да изразят мнението си. Нямам представа какво от дотогавашния корабостроителен марш не се е понавило на заводското ръководство, какви са били условията на конкурса и как е проведен, но от мненията вече нищо не е зависело. Доказва го фактът, че пет месеца по-рано, още на 26 януари 1957 г. в София, по време на преглед на работническата самодейност хорът на корабостроителите от ККЗ „Г. Димитров” под диригентството на Влади Симеонов изпълнява „Марш на корабостроителите” по музика на Виктор Райчев [14].

Когато преди три години правих поредното издирване в интернет относно създателите на този марш, в сайта на смесения хор „Лидия Душек” попаднах на факта, че той е споменат в репертоара на хора без посочен автор на текста, но повече озадачава твърдението, че „Специално за хора композиторите Виктор Райчев и Димитър Петков написват „Марш на корабостроителите” [15]. Тъй като това противоречеше на преки свидетелства от 50-те години на миналия век за авторството на музиката (те споменават само Виктор Райчев), а в подробната историческа част на хора не се споменава за „Марш на корабостроителя” с текст от Ст. Етърски и музика – Хр. Манолов, с електронно писмо от 3 май 2011 г. до г-жа Велина Йонкова – председател на ръководството на хора, помолих за еднозначно уточнение на композитора на марша. И както често пъти ми се случва, когато се обръщам с някаква молба за съдействие към представители на нашенски академични, университетски, музейни, архивни и т.п. институции, последва мълчание и до днес. Прочее, чуждестранни институции, към които съм се обръщал с молба за сведения по българска морска история или история на техниката в България, отговарят по електронна поща - до два дни, по обикновена поща – до десетина дни, но това е друга тема ...

Сравнението на текста на „Марш на корабостроителите ” от Крум Пенев и текста на „Химн на корабостроителите” от Ст. Савов веднага подсказва някои странни прилики:

- и двата текста са съставени от шест куплета по четири стиха;
- тъкмо вторият куплет удивително съвпада по характер на съдържанието, представяйки технологията на строеж на корабите: при Ст. Савов – кислородното заваряване, при Крум Пенев – електроженното;
- в немалка степен четвъртият и шестият куплет също са близки по характер на съдържанието.

И така, към началото на 1957 г. в историята на българското корабостроене са известни „Химн на корабостроителите” (1942 г.) с текст от Ст. Савов и неизвестен композитор, „Марш на корабостроителите” (1948 г.) с текст от Стефан Етърски и музика – Христо Манолов и „Марш на корабостроителите” (1957 г.) с текст от Крум Пенев и музика – Виктор Райчев. И двата марша са изпълнявани, друг е въпросът дали понастоящем могат да бъдат възстановени и записани като своеобразен музикален документ за развитието на българското корабостроене в средата на миналия век, обречено в нашия на разруха. Остава неизяснено дали след 1957 г. наистина е правена някаква доработка на музиката от композиторите Виктор Райчев и Димитър Петков, по каква причина и дали тя е свързана с евентуална промяна на текста.

Литература и бележки

1. **Алексиев, Иван.** За морската музика – с внимание и уважение. – Морски вестник, № 13, 12 юли 2000, с. 10.
2. <http://www.montanalib.com/index.php/2010-01-22-07-46-14/2010-01-22-07-52-07/96-2010-01-27-08-34-51#%D0%A1%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92,%20%D0%A1%D1%82%D0%B5%D1%84%D0%B0%D0%BD>
3. **Владков, Любомир.** Театрална Варна. Минало и настояще. Варна, СЛАВЕНА, 1996. 223 с.
4. **Български периодичен печат 1844 – 1944. Анотиран библиографски указател.** Т. I. С., Наука и изкуство, 1962. 504 с.
5. **Иванов, Тремол.** Страници от историята на българското корабостроене. Варна, 1998. 364 с.
6. **15 години художествена самодейност.** Варна, ККЗ „Георги Димитров”-Варна, [1963]. 20 с.
7. **Смесен хор „Лидия Душек”. История.** – <http://lydiadoushek.hit.bg/Istoriq.html>
8. **10 години. Творческият път на заводското самодейно изкуство.** – Корабостроител (Варна), № 17-18, 25 апр. 1959, 4-5.
9. Ст. н. с. II инж. Стефан Стефанов Етърски е роден през 1913 г. в Габрово. През 1942-1944 г. следва в Германия, но поради войната не успява да завърши. През 1944 г. постъпва в Държавната корабостроителница във Варна като техник конструктор, през 1945-1951 г. като заводски стипендиант

завършва Държавната политехника в София. От 1966 г. е ръководител на секция „Силови уредби” при НИПКИК-Варна, която длъжност заема до пенсионирането си и оставя трайна диря в развитието на секцията [10, с.16-18]. Познавах го от 1968 г., запомних го наред с високия му професионализъм и с изключителното му чувство за хумор. Когато започнах да се занимавам с история на българското корабостроене и попаднах на авторството му на „Марш на корабостроителите”, той не беше вече между живите. При това проучване с изненада установих, че той е автор и на текста на популярната мелодия „Ела в Берковица” по музика на Йосиф Цанков и изпълнявана от Паша Христова (1970 г.) [11].

10. **Вангелов, Петър.** Ръководители на секция „Силови уредби”. – В: ЮНК „25 г. Институт по корабостроене - Варна и 100 г. проектно-конструкторска дейност в българското корабостроене” 10-11 юни 1987 г. В 5 т., Т. 4. Варна, Инст. по корабостроене, 1990, 13-18.

11. **Други песни на Паша Христова.** –

<http://www.bgestrada.com/bgestrada/?q=album/%D0%94%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B8%20%D0%BF%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%9F%D0%B0%D1%88%D0%B0%20%D0%A5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

12. **Янев, Никола.** Христо Манолов. Документален очерк. С., 2004. 112 с.

13. **Найденев, Иван.** Как станах хорист. – Корабостроител (Варна), № 17-18, 25 апр. 1959, с. 6.

14. **Втори ден песни и танци на работническите самодейци.** – Отеч. фронт, № 3863, 27 ян. 1957, с.3.

15. <http://lydiadoushek.hit.bg/Repertoar.html>

Иван АЛЕКСИЕВ